

Завершується реалізація негативної кримінальної відповідальності в рамках кримінально-правових відносин засудженням особи і набранням законної сили обвинувальним вироком суду.

Після вступу обвинувального вироку з призначенням покарання в законну силу кримінальна відповідальність реалізується в рамках кримінально-виконавчих відносин, тобто, під час відбування покарання. Це — наступний етап реалізації негативної кримінальної відповідальності. Після того як особа відбула покарання, негативна кримінальна відповідальність реалізується в рамках кримінально-правових відносин за умови, що особа перебуває в стані судимості. І тільки її погашенням чи зняттям негативна кримінальна відповідальність завершується в повному обсязі.

Отже, негативна кримінальна відповідальність виникає із вчиненням особою передбаченого КК діяння, яке містить склад злочину, і завершується погашенням або зняттям судимості. При цьому зазначаємо, що негативна кримінальна відповідальність може завершуватися до погашення чи зняття судимості. Мова йде про звільнення від кримінальної відповідальності на підставах, передбачених Загальною й Особливою частинами Кримінального кодексу.

ПОЛІЩУК О. М.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри кримінального права, кандидат юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПОТЕРПІЛОГО ПРИ ІНІЦІАЦІЇ ПРИВАТНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ

Очевидно, що центральною фігурою та власником права на приватне кримінальне переслідування є потерпілий. Разом з тим, необхідно визначити: 1) які особливості потерпілого можуть впливати на його право приватного кримінального переслідування; 2) які інші особи, якщо це можливо, можуть реалізувати право потерпілого на приватне кримінальне переслідування від його імені та в його інтересах.

Центральним питанням є питання віку потерпілого фізичної особи. Діюче кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство України однозначної відповіді на це питання не дає. Таким чином, ми стикаємося з вибором: або співставляти вік потерпілого-фізичної особи з віком кримінальної відповідальності суб'єкту злочину за видами злочинів (14 або 16 років), або визначити його віком набуття повної цивільної дієздатності, тобто з 18 років.

Зарубіжний досвід схиляє нас обрати саме варіант повноліття потерпілого. Як вказує Сумачов О. В., КК Швейцарії та КК ФРН містять вказівки на повноліття потерпілого як мінімальний вік самостійної реалізації права на приватне кримінальне переслідування (Сумачев А. В. Диспозитивність в уголовном праве : теоретико-прикладной анализ : дис.... д-ра юрид. наук : 12.00.08 Екатеринбург, 2006. — 346 с.). За КК ФРН, якщо потерпілий є недієздатним або обмежено дієздатним, скаргу може подати його представник. Якщо право на скаргу мають декілька осіб, кожна з них реалізує його самостійно (Хавронюк М. І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації. Монографія. — К. : Юрисконсульт, 2006. — 1048 с.).

У статтях 64 та 65 КК Голландії визначене не лише право відповідної особи, щодо якої було вчинено злочин, а й, мабуть, усі можливі нюанси щодо спеціальних суб'єктів права подання скарги, якими можуть бути: а) представник потерпілого, якщо останній не досяг 16 років, є недієздатним через хворобу або перебуває під піклуванням суду з причини розпусти; б) батьки, діти чи дружина (чоловік) потерпілого, якщо останній помер; в) опікун, піклувальник, дружина (чоловік), інший родич, якщо скарга потерпілого спрямована проти його законного представника.

За КК Швеції, дифамація є справою приватного обвинувачення. Якщо дифамація спрямована проти померлого, справа порушується державним обвинувачем (якщо це потрібно в інтересах суспільства) або на вимогу дружини (чоловіка), прямих нащадків чи спадкоємців, батьків чи рідних братів (сестер).

На різний вплив віку потерпілого на можливість реалізації права приватного кримінального переслідування звертав увагу Кістяковський О. Ф., а саме: «Відмова може виходити не тільки від особи, що постраждала від злочину, але й від законних її представників, як от чоловіка, батька, опікуна або піклувальника. В деяких кодексах встановлений особливий вік, до якого замість неповнолітнього діє опікун, та особливий вік, в якому опікун або піклувальник тільки замінює особистість потерпілого, так щоб останній міг і сам відмовитися від переслідування винного» (Кістяковский А. Ф. Элементарный учебник общего уголовного права. Т. I. Общая часть. — Киев, Университетская типография, 1875. — 438 с.)

Схожі аспекти визначення та співвідношення воль потерпілого та представника визначені в КК Італії. Стаття 120 встановлює, що усякий потерпілий від злочинного діяння, яке не повинно переслідуватися у публічному порядку, має право на принесення скарги. При цьому для дітей у віці до 14 років та для осіб, позбавлених дієздатності внаслідок душевної хвороби, право на скаргу здійснюється батьками чи опікуном. Утім, діти, яким виповнилося 14 років, і особи, які перебувають під

підкуванням, мають право приносити скаргу. Таке ж право належить батькам, опікунам чи піклувальникам, хоча б воно і суперечило бажанню дитини чи особи, яка перебуває під піклуванням.

Натомість, якщо батьки, опікуни чи піклувальники, відмовились від права принести скаргу, це не позбавляє такого права дитини, яка досягла 14-річного віку, або особи, яка перебуває під піклуванням (стаття 125 КК Італії). До речі, професор Кістяковський О. Ф. свого часу підтримав таку позицію італійського законодавця, вказавши, що у випадку протиріччя відмови потерпілого, правоздатність якого лише заміщується особою опікуна чи піклувальника, перевага має бути віддана відмові потерпілого.

Таким чином, слід підсумувати, що особисто реалізувати своє право на приватне кримінальне переслідування має повнолітній дієздатний потерпілий. Якщо останній є неповнолітнім, недієздатним або обмежено дієздатним, право приватного кримінального переслідування від його імені та в його інтересах можуть реалізувати законні представники (опікуни, піклувальники, близькі родичі).

Трохи інакше виглядає ситуація, коли інтереси неповнолітнього потерпілого або обмежено дієздатного/недієздатного антагоністичні інтересам їх представника. КК Італії передбачає, що в ситуації, коли інтереси дитини чи душевнохворого стикаються з інтересами батька чи іншого представника, то у цих випадках призначається спеціальний опіку (стаття 121). Втім, з огляду на значну ускладненість цієї ситуації, вважаємо за доцільніше передати право переслідування в такому випадку в руки держави.

Якщо потерпілим є юридична особа приватного права, то очевидно, що право переслідування має реалізувати власник (співвласник) або за його згодою інший представник. Наприклад, у КК Норвегії вказано, що клопотання висуває правління підприємства або, за його уповноваженням, член правління, генеральний директор чи особа, яка має довіреність на ведення справ фірми, — якщо постраждало підприємство. Цей підхід видається зваженим і раціональним.

Окремо слід вказати, що не всі визнають за потерпілим-юридичною особою приватного права правомочність на примирення. Право на приватне кримінальне переслідування останніх, на думку Сумачова О. В., слід обмежити правомочностями на порушення та відмову від переслідування. Ми вважаємо, що дана точка зору цінна, втім ми її не підтримуємо. Незважаючи на відсутність персоніфікації, як у випадку з потерпілим-фізичною особою, примирення все ж таки залишається в теорії можливим.

Згаданими тезами не може бути обмежене дослідження особливостей статусу потерпілого при реалізації матеріального права на приватне кримінальне переслідування, а тому є всі передумови для подальшої наукової розробки цієї проблематики.